

Harran İlahiyat Dergisi | Harran İlahiyat Journal

Sayı/Issue: 45, Haziran/June 2021, 248-269

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hij/issue/62823>

ISSN 2791-6812

Sıbt İbnü'l-Acemî ve Nûru'n-nibrâs Adlı Siyer Şerhi

Sıbt İbn al-'Acemî and His Expounding on Prophetic Biography Entitled Nûr an-Nibrâs

Yazar Bilgisi

Author Information

Abdurrahim ARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa, Türkiye
Asst. Prof., Harran University Faculty of Theology, Şanlıurfa, Turkey
a.rahimarslan1975@gmail.com, orcid.org/0000-0002-8630-4149

Makale Bilgisi

Article Information

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned with iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadığını beyan eder. Author declares that they get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazar bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Author declares that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij.952999
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
11 Ocak/January 2021	8 Haziran/June 2021

Öz

Sıbt İbnü'l-Acemî (ö. 841/1438) yazdığı eserlerle, Hz. Peygamber'in sünnet ve siretinin daha iyi anlaşılmasına önemli katkılarda bulunmuş âlimlerden biridir. Bu makalede İbnü'l-Acemî'nin hayatı ve İbn Seyyidinnâs'ın (ö. 734/1334) siyer alanındaki '*Uyûnü'l-eser fi fününi'l-megâzi ve's-şemâ'il ve's-siyer* adlı eserine şerh olarak yazdığı *Nûrû'n-nibrâs 'alâ Sîretî İbn Seyyidinnâs* adlı eseri incelenmiştir. Bu çalışma; İbnü'l-Acemî'nin yaşadığı döneme ve hayatına ışık tutmak, ilmî çevresini tanıtmak ve eserlerini tespit etmek, siyer şerhleri arasında önemli bir yere sahip olan *Nûrû'n-nibrâs'* içerik, üslup, yöntem ve kaynaklar yönünden incelemesini hedeflemektedir.

İbnü'l-Acemî, Bahrî Memlüklerin son devresi ile Burcî Memlüklerin ilk devresine denk gelen 753-841/1352-1438 yılları arasındaki dönemde yaşamıştır. Bu dönemde devlet iç çekişmelerle uğraşırken dışardan da Timur'un (771-807/1370-1405) saldırılarına maruz kalmış, bu saldırılar sırasında İbnü'l-Acemî'nin yaşadığı Halep tahrip edilmiş, kendisi de esir düşmüş ve yazdığı eserlerinin bir kısmını kaybetmiştir. İbnü'l-Acemî'nin yaşadığı dönem siyasi açıdan çalkantılı olsa da ilmî açıdan verimli, ilmî faaliyetlerin ve âlimlerin desteklendiği, birçok kaynak eserin yazıldığı ve birçok bilim adamının yetiştiği bir dönemdir.

İbnü'l-Acemî, 12 Receb 753 (3 Eylül 1352) yılında Halep'te doğdu. Küçük yaşlarında babasını kaybetti. Eğitimine memleketi olan Halep'te başladı, ardından Kahire, İskenderiye, Kudüs ve Dimyât gibi dönemin ilim merkezlerine ilmî seyahatler gerçekleştirdi. İbnü'l-Mülakkın (ö. 804/1401), Bulkinî (ö. 805/1403), İrâkî (ö. 806/1404) ve Nûreddin el-Heysemî (ö. 807/1405) gibi hocalardan ilim tahsil etti. İbn Hatîb en-Nâsiriyye (ö. 843/1440), İbn Hacer el-Askalânî (ö.852/1449) ve Mekke tarihçisi Necmüddîn İbn Fehd (ö. 885/1480) gibi meşhur öğrenciler yetiştirdi.

İbnü'l-Acemî, kıraat, fıkıh ve lugat gibi ilimleri tahsil etmiş fakat asıl mesaisini hadis ve siyer alanına harcamıştır. O, *Kütüb-i sitte*'nin anlaşılmasına katkı sağlayacak önemli şerh ve haşiyeler kaleme aldığı gibi hadis ricâli konusunda da önemli eserler kaleme almıştır. Siyer alanında Kâdî İyâz'ın (ö. 544/1149) *eş-Şifâ* ve İbn Seyyidinnâs'ın *Uyûnü'l-eser* adlı eserine yazdığı şerhlerle de siyer ilmine önemli katkılar sunmuştur. Fakat ne yazık ki kaynaklarda kendisine nisbet edilen birçok eserin günümüze ulaşır ulaşmadığı tespit edilememiştir. Ulaşanların bir kısmı da halen tahkik edilmeyi beklemektedir. Çalışmamızda İbnü'l-Acemî'ye yanlışlıkla nisbet edilen bazı eserler de tespit edilmiştir.

Siyer şerhleri arasında önemli bir yere sahip olan *Nûrû'n-nibrâs*, günümüze eksiksiz olarak ulaşmış ve ilk defa 2014 yılında basılmıştır. İbnü'l-Acemî bu eserinde, *Uyûnü'l-eser*'de muğlak gördüğü yerleri açıklamış, eksik gördüğü yerlere ilavelerde bulunmuştur. Kelimelerin okunuş ve anlamları hakkında da bilgi veren müellif, siyer ve tarih alanı ile ilgili terimleri açıklamış, hadis istihlâları hakkında önemli bilgiler vermiştir. Ayet ve hadislerle istişhâta bulunmuştur. Gerekli gördüğü yerlerde metinde geçen bazı cümlelerin i'râbını yapmıştır. Konuyla ilgili varsa kendi dönemindeki gözlemlerini de aktarmayı ihmal etmemiştir. Kitabın içeriğine bakıldığında dikkat çeken önemli bir husus da müellifin yaşadığı dönemde siyere dair tartışılan konulara dikkat çekmesi ve o dönemde yaşayan âlimlerin konuyla ilgili görüşlerini aktarmasıdır. O, *Uyûnü'l-eser*'de ismi geçen şahsiyetlerin biyografilerini büyük oranda vermeye çalışmış ancak bu konuda fazla tekrara düşmüştür.

İbnü'l-Acemî'nin eserinde takip ettiği üslubun en belirgin özelliği, metinde ismi geçen kişilerin isim, lakap ve künyelerinin doğru okunuşuna ehemmiyet vermesi, hadis

tahricleri üzerinde titizlikle durması, sahâbe ve hadis ricali hakkında doyurucu bilgiler vermesi ve okuyucuya zengin kaynaklardan özet bilgiler aktarmasıdır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Sıbt İbnü'l-Acemî, Nûru'n-nibrâs, Siyer, Şerh

Abstract

Sıbt İbn al-'Acemî (d. 841/1438) is one of the scholars that contributed to better understanding of the Prophet's (PBUH) sunnah and character through his works. This study examines Ibn al-'Acemî's life and his work titled *Nûr an-Nibrâs 'alâ Sîrat İbn Sayyidinnâs*, which he penned as an expounding on Ibn Sayyidinnâs' (d. 734/1334) work titled *'Uyûn al-Athar fî funûn al-meğâzî vaş-şamâ'il vas-siyar*. The study aims to shed light on Ibn al-'Acemî's life and the period he lived in, introduces his scholarly circle and works, and examine the content and style of *Nûr an-Nibrâs*, which has an important place in expoundings on prophetic biography.

Ibn al-'Acemî lived between 753-841/1352-1438, dating to late Bahri Mamelukes and early Burci Mamelukes. In this period, while the state is dealing with internal conflicts, it was also attacked by Tamerlane (771-807/1370-1405). During these attacks, Aleppo, where Ibn al-'Acemî lived, was destroyed and he was also captivated, losing some of his works. Although the era that Ibn al-'Acemî lived in was politically turbulent, it was very fruitful in terms of scholarly studies. As the studies and scholars were supported, many scholars flourished and wrote many reference works.

Ibn al-'Acemî was born on 12th Receb 753 (3rd September 1352) in Aleppo. He lost his father at early ages. He started his education in his hometown, Aleppo, then travelling to significant schools in Cairo, Alexandretta, Jerusalem and Damietta. He was taught by such scholars as Ibn al-Mulâkkin (d. 804/1401), Bulkinî (d. 805/1403), 'îrâkî (d. 806/1404), and Nûraddin al-Hayşamî (d. 807/1405). He taught popular students like Ibn Hatîb an-Nâşiriyya (d. 843/1440), Ibn Hacer al-'Askalânî (d.852/1449), and Mecca historian Nacmuddîn Ibn Fahd (d. 885/1480).

Ibn al-'Acemî studied recitation, fiqh and lexis, but mainly concentrated on hadith and prophetic biography. He wrote many commentaries and annotations that help better understand *al-Kutub as-Sitta*. He also penned significant works on hadith dignitaries. By writing expounding on Kâdî 'Iyâd's (d. 544/1149) *aş-Şifâ* and Ibn Seyyidinnâs' *'Uyûn al-Athar*, he contributed much to the field of prophetic biography. Unfortunately, it is not certain if some of the works attributed to him in the literature has reached today. In addition, some of those which have arrived still need to be examined. In this study, some works that are wrongly referred to Ibn al-'Acemî are also found.

Having a significant place in expoundings on prophetic biography, *Nûr an-Nibrâs* has perfectly reached today and was first published in 2014. In this work, Ibn al-'Acemî clarifies things that he considers ambiguous in *'Uyûn al-Athar*, and adds missing points. Also giving information on pronunciation and meanings of the words, the author explains terms in the fields of history and prophetic biography and presents significant information on hadith terms. While doing these, he refers to verses in Quran and hadiths. When necessary, he sometimes makes changes in the texts. He does not forget to include his specific observations on the topic in his period. When the content of the book is examined, it is seen that one of the other significant issues is that he pays attention to debatable issues on prophetic biography in the era that he lived and transfers opinions of contemporary scholars on the topic. Ibn al-'Acemî

seeks to present biographies of the people included in *'Uyûn al-Athar*, but repeats himself in many occasions.

The most remarkable feature of Ibn al-'Acemî's style in his work is that he attaches much importance to accurate pronunciation of the names, nicknames and personal records of the people included in the text. Also, he hypercritically touches upon hadith works, presents satisfactory information on the Prophet's companions and hadith dignitaries, and summarizes significant works in the field for the reader.

Keywords: History of Islam, Sibṭ Ibn al-'Acemî, Nûr an-Nibrâs, Prophetic Biography, Expounding

Giriş

Muhaddislerin aktardıkları rivayetler arasında Hz. Peygamber'in sîretine dair olanlar önemli bir bölüm teşkil eder. İbn İshâk (ö. 151/768) ve Vâkıdî (ö. 207/823) gibi tarihçi muhaddisler bu rivayetler arasında Hz. Peygamber'in hayatına dair olanları bir araya getirip müstakil eserler telif ettiler. İbn İshâk ve Vâkıdî'nin eserleri İslâm âleminde yayıldı. Hicrî 8. yüzyılda İbn Seyyidinnâs, İbn İshâk ve Vâkıdî'nin rivayetlerini esas alarak *'Uyûnü'l-eser* adlı eserini kaleme aldı. *'Uyûnü'l-eser* yazıldığı günden itibaren âlimlerin dikkatini çekti, İbn Cemââ' el-Hamevî (ö. 819/1416) ve İbnü'l-Mibred (ö. 909/1503) gibi âlimler tarafından şerh, bizzat yazarı İbn Seyyidinnâs ve başka âlimler tarafından ihtisar edildi. Muhammed b. Yûnus (ö. 845/1442) ve başka âlimler tarafından ise manzum hale getirildi.¹ *'Uyûnü'l-eser* üzerine şerh yazan âlimlerden biri de Sibṭ İbnü'l-Acemî'dir.

Ülkemizde Sibṭ İbnü'l-Acemî'nin hayatını ve eserlerini inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte Güllü Yıldız'ın "Siyer Yazıcılığında Şerh-Hâşiye Geleneği ve Moğultay b. Kılıç'ın (762/1361) *ez-Zehrü'l-bâsim* Adlı Eseri" başlıklı doktora tezinde siyer şerhleri incelenirken *Nûrû'n-nibrâs'a* kısaca değinilmiştir. Sibṭ İbnü'l-Acemî hakkındaki çalışmalar daha çok Arap ülkelerinde yapılmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Arap dünyasında Sibṭ İbnü'l-Acemî hakkında yapılan ilk akademik çalışma, Ali Câbir Vâd'a es-Sebeytî'nin Ümmü'l-Kurâ Üniversitesinde hazırladığı "*Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî el-ma'rûf bi Sibṭ İbnü'l-Acemî ve cühudühu fi ilmi'l-hadîs*" başlıklı doktora tezidir. Yazar girişte konuyu seçme nedenini açıklamış, birinci bölümde Sibṭ İbnü'l-Acemî'nin hayatı, ikinci bölümde ise hadis alanındaki eserlerini incelemiştir. Bunun dışında ismi geçen üniversitenin aynı bölümünde, farklı tarihlerde, çalışmamızın bir bölümünü teşkil eden *Nûrû'n-nibrâs* altı adet doktora tezi ile tahkiki yapılmış, yine aynı yerde Sibṭ İbnü'l-Acemî'nin *et-Telkîh li-fehmi kâri's-Sahîh* adlı eseri altı adet yüksek lisans tezi ile tahkik edilmiştir. Bu tezlerin girişinde Sibṭ İbnü'l-Acemî'nin hayatı aktarıldıktan sonra, yazarlar çalıştıkları bölümlerle ilgili tespitlerini özet bir şekilde aktarmışlardır. Fakat eserin içeriği veya benzeri eserlerle mukayesesi gibi hususlara değinmemişlerdir.²

¹ Abdurrahim Arslan, *İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334) ve Uyûnü'l-eser Adlı Eseri*, (İstanbul: Siyer Yayınları 2019), 248-253.

² Mürşid Âlim b. Müfizu'r-Rahmân b. İsmâîl, *Kitâbu Nûru'n-nibrâs alâ sîreti İbn Seyyidinnâs*, (Mekke: Câmi'atü Ümmü'l-Kurâ. Külliyyetü'd-Da'va ve Usûluddîn, Doktora Tezi, 2003), s. 35-43; Muhammed Şu'aybüddîn Reşid Ahmed, *et-Telkîh li-fehmi kâri's-Sahîh dirâse ve tahkik*, (Mekke: Câmi'atü Ümmü'l-Kurâ. Külliyyetü'd-Da'va ve Usûluddîn, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 16-38.

1. Sıbt İbnü'l-Acemî'nin Hayatı ve İlmî Kişiliği

1.1. Yaşadığı Dönem

Sıbt İbnü'l-Acemî, tarihçiler tarafından Bahrî Memlûkler (1250-1382) ve Burcî Memlûkler (1382-1517) olarak iki döneme ayrılan Memlûkler zamanında doğmuş ve Bahrî Memlûklerin son devresi ile Burcî Memlûklerin ilk devresine denk gelen 753- 841/1352-1438 yılları arasındaki dönemde yaşamıştır. Sıbt İbnü'l-Acemî, Bahrî Memlûklerin güç kaybettiği döneme tanıklık etmiştir. Zira bu dönemde iç çekişmeler çoğalmış ve sultanlara karşı isyanlar meydana gelmiştir. Öyle ki Sıbt İbnü'l-Acemî'nin yaşadığı zaman diliminde Memlûkler tahtına on dokuz sultan çıkmıştır. Yine bu dönemde Timur (771-807/1370-1405) Memlûkler'e saldırmış, Suriye'de Halep, Humus ve Dımaşk gibi şehirleri almıştır. Bu saldırılar sırasında Sıbt İbnü'l-Acemî de esir düşmüş ve tüm varlığı gasp edilmiştir. Nitekim onun hayatını aktaran Sehâvî (ö. 902/1497) olayı şöyle anlatmıştır: "Timur'un ordusu Haleb'e saldırınca Sıbt İbnü'l-Acemî kitaplarını götürüp Halep kalesinde sakladı. Timur'un askerleri her tarafı yağmaladılar ve insanların mallarını gasp ettiler. Sıbt İbnü'l-Acemî'nin de her şeyi gasp edildi ve esir düştü. Timur'un ordusu Şam'a gidince onu serbest bıraktı. O serbest bırakılınca memleketine döndü fakat ailesinden kimseyi bulamadı. Sıbt İbnü'l-Acemî dedi ki, 'biraz bekledikten sonra bir grup insanla birlikte Halep'in çevresindeki köylere gittim. Tağutlar kendi yurtlarına dönünceye kadar oralarda kaldım. Sonra gelip evime girdim. Cariyem Nergis de eve dönmüştü, bana Urfa'da onların elinden kaçtığını söyledi. O zaman kitaplarımı almak için kaleye çıktım. Kitaplarımın çoğunu buldum ve alıp eve döndüm"³ Bu dönemde, özellikle Ferec b. Berkük'un (801-815/1399-1412) sultanlığı zamanında, bu sultanın kötü yönetimi sebebiyle Mısır ve Suriye darmadağın oldu. Tarihçiler tarafından zalim, sefiş ve ayyaş olarak tanıtılan Ferec döneminde Timur Suriye'nin tamamını yıkıp büyük katliamlar yaptı. Onun döneminde halk aşırı bir şekilde yoksullaştı, ülkenin imarı gerilerken ağır vergiler halkın belini büktü ve kötü ahlak yayıldı. Bu nedenle Ferec'in katledilmesi halk tarafından bir kurtuluş gibi görüldü.⁴ Bu fitne ve kargaşalardan olacak ki, Sıbt İbnü'l-Acemî münzevi bir yaşam sürmeyi, daha çok ilimle meşgul olmayı ve dünyevi işlerden el çekmeyi tercih etmiştir.⁵

Sıbt İbnü'l-Acemî'nin yaşadığı dönem siyasi açıdan çalkantılı olsa da ilmî bakımdan eşsiz bir hareketlilik görülmektedir. Çünkü İslâm âleminin doğusunda yaşanan Moğollar'ın Bağdat'ı işgali ve batısında yaşanan Haçlıların Endülüs'teki istilâsı gibi olaylar, bu bölgelerdeki ulemanın en güvenli yurt olarak gördükleri Memlûk topraklarına hicret etmesine sebep olmuştur. Doğu ve batıdan yapılan bu hicretler, Memlûk Devleti'ndeki kültürel hayata büyük bir canlılık getirmiştir.⁶ Memlûk idarecileri, inşa ettikleri cami, medrese ve kütüphanelerle ve kurdukları vakıflarla hem ilim adamlarına ve talebelerine maddi ve manevi destek olmuşlar hem de kültürel hayata önemli katkılar sunmuşlardır. Memlûk idarecileri âlimlere ve ilim talebelerine karşı iltifat göstermiş ve cömertlik yapmışlardır. Kendileri de bizzat ilmî faaliyetlere katılmışlardır. Onlar eğitim öğretim müesseselerinin inşasında âdete yarışmışlar ve Kahire, Dımaşk ve Halep gibi şehirlerin

³ Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi' li-ehli'l-karni't-tâsi'*, (Beirut: Dârü'l-Mektebeti'l-Hayat, ts.), 1/141.

⁴ Asri Çubukçu, "Ferec", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/370-371.

⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/142.

⁶ Saîd Abdülfettâh Âşûr, *el-Müctemau'l-Misrî fî asri selâtin el-Memâlik*, (Kâhire: Dâru'n-Nehdati'l-'Arabiyye, 1992), 157-158.

birer kültür merkezine dönüşmesini sağlamışlardır.⁷ Sonuç olarak Sıbt İbnü'l-Acemî'nin yaşadığı dönem, ilmî açıdan verimli, ilmî faaliyetlerin ve âlimlerin desteklendiği, paha biçilmez birçok kaynak eserin yazıldığı ve tarihe adları altın harflerle yazılan birçok bilim adamının yetiştiği bir dönemdir.

1.2. Hayatı

İsmi İbrâhîm olup kısa soy silsilesi İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl'dir. Nisbeleri et-Trâblusî ve el-Halebî'dir. Kendisi doğum tarihini "12 Receb 753 (3 Eylül 1352) yılında Halep'te doğdum" şeklinde kaydetmiştir.⁸ Bazı kaynaklarda onun doğum yeri daha detaylı olarak şu şekilde verilmiştir: "Sıbt İbnü'l-Acemî, Halep'in Belbân mahallesinde yer alan, Âmeyra fırınına yakın Cellûm denilen yerde doğmuştur".⁹ Kaynaklarda, daha çok anne tarafından dedesi olan Ömer b. Muhammed b. Muvaffak b. Ahmed b. Hâşim b. Ebî Hâmid b. Abdullah b. el-Acemî'ye nisbetle Sıbt İbnü'l-Acemî künyesiyle anılmıştır. Aynı kaynaklar onun için Ebü'l-Vefâ künyesini de zikretmişlerdir. O; Burhânüddîn, el-Muhaddis ve Burhânü'l muhaddis gibi değişik lakaplarla anılmıştır.¹⁰ Kaynaklarda Sıbt İbnü'l-Acemî'nin, Halep diyarında eş-Şeyh İbrâhîm el-Muhaddis, Şâm diyarında ise eş-Şeyh Burhânüddin el-Kûf olarak tanındığı aktarılmış ve onun bu lakaptan hoşlanmadığı belirtilmiştir.¹¹ Ancak bu kaynaklarda bu lakabın kendisine neden verildiği açıklanmamıştır. Kaynaklarda Sıbt İbnü'l-Acemî'nin baba tarafıyla ilgili bilgi yer almazken annesinin ilim ehli kişilerin çok olduğu bir aileye mensup olduğu ifade edilmektedir. Annesi Âişe bint Ömer (ö. 789/1337), halasının eşi İbnü'l-Acemî'den hadis dinlemiş ve oğlu Sıbt İbnü'l-Acemî'ye hadis rivayet etmiştir.¹² Kaynaklarda işaret edildiği üzere İbnü'l-Acemî ailesi, Halep'in ilmî hayatına önemli katkılarda bulunmuştur. Aynı aileden çok sayıda erkek ve kadın muhaddis yetişmiştir. Sıbt İbnü'l-Acemî'nin büyük dedesi Ebû Tâlib Abdurrahman b. Hasan İbnü'l-Acemî (ö. 561/1165), Nizâmülmülk'ün Bağdat'ta kurduğu Nizâmiyye medreselerine hocalık yapmış,¹³ Halep'e dönünce orada bir medrese kurmuştur.¹⁴

Sıbt İbnü'l-Acemî, henüz küçük yaşta babasını kaybetti ve yetim büyüdü. Bilinmeyen nedenlerden dolayı annesi ile Dimaşk'a taşınmak zorunda kaldı. Orada Kur'ân-ı Kerîm'in bir bölümünü ezberledi. Bir süre sonra tekrar Halep'e döndüler, annesi onu Mektebü'l-Eytâm'a kaydettirdi ve orada hıfzını tamamladı. Sıbt İbnü'l-Acemî'nin kaynaklarda ismi geçen dört çocuğu bulunmaktadır. Çocukları şunlardır: Ebû Hamze Enes b. İbrâhîm (ö. 881/1476),¹⁵ Ebû Zer Ahmed b. İbrâhîm (ö. 884/1480),¹⁶ Ebû Hâmid

⁷ Fatih Yahya Ayaz, *Memlûkler (1250-1517)*, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015), 133-134.

⁸ Ebü'l-Vefâ Sıbt İbnü'l-Acemî Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî, *et-Tebyîn li esmâ'il-müde'llisîn*, (Beyrut, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1986), 68.

⁹ Ebü'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbevî el-Bikâî, *Unvânü'z-zaman bî terâcümü's-şüyuh ve'l-ekrân*, (Kâhire: Matbaatü Dâru'l-Kütüb ve'l-Vesâik el-Kevmiyye, 2001), 2/126; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/138.

¹⁰ Ebü'l-Fazl Takıyyüddin Muhammed b. Necm b. Muhammed b. Fehd el-Hâşimî el-Mekkî, *Lahzü'l-elhâz bî Zeylî Tezkireti'l-huffâz li'z-Zehebî*, (Dimaşk: Matbaatü Teyvik, 1928), 308; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/138.

¹¹ Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 2/126; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/138.

¹² Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine fi 'ayani'l-mietî's-sâmine*, (Heyderabâd: Meclis Dairetü'l Osmanîye, 1972), 2/237.

¹³ İbrahim Hatipoğlu, "Sıbt İbnü'l-Acemî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/85-87.

¹⁴ Muhammed Râgıb et-Tabbâh el-Halebî, *İ'lâmü'n-nübelâ bi-târîhi Halebe's-şehbâ*, (Halep: Dâru'l-Kalem el-Arabî, 1989), 4/237.

¹⁵ Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 2/93; Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, 5/276.

¹⁶ Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 2/93; Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, 5/282.

Abdullah b. İbrâhîm (ö. 889/1484)¹⁷ ve Ümmü Hânî bint İbrâhîm (ö. ?).¹⁸ Çocuklarından Ebû Zer Ahmed hakkında, öğrencileri incelenirken ayrıca bilgi aktarılacaktır. Sıbt İbnü'l-Acemî hocası İbnü'l-Mülakkın'den (ö. 804/1401) tasavvuf hırkasını giymiş ve dönemin meşhur mutasavvıflarını ziyaret etmiştir.¹⁹ Sıbt İbnü'l-Acemî, yaşadığı dönemde Halep'in önde gelen hadis hâfızı olmasının yanında, yaşam tarzıyla da örnek olmuş, ilim ve zühdü hayatında birleştirmiştir. Sehâvî, Sıbt İbnü'l-Acemî'yi şöyle vafsetmiştir: "Sıbt İbnü'l-Acemî; İmâm, allâme, güzel sıfatları kendisinde toplamış, hayırsever, mütedeyyin, mütevâzi, zeki, güzel ahlaklı biriydi. Hadis ilmini ve hadis ehlini severdi. Arkadaşlarına karşı samimi ve güler yüzlü davranırdı. Dürüst olup aza kanaat ederdi, dünya ehlinin eline bakmazdı. Çokça oruç tutup namaz kılardı, Kur'ân'ı çokça okurdu. İlim tahsiliyle çokça meşgul olur, talebelere ders verirken sabırlı davranırdı. Öyle ki bazen gün boyu usanç göstermeden hadis anlatır ve dinlerdi. Kendisine Halep'in Şâfiî kadılığı teklif edildi fakat o kabul etmedi".²⁰ Sıbt İbnü'l-Acemî vebaya yakalanarak 16 Şevval 841 (16 Nisan 1438) tarihinde Halep'te vefat etti ve Halep surları içinde yer alan Cübyle'de aile kabristanına defnedildi.²¹

1.3. Yetiştirilmesi ve İlmî Seyahatleri

Küçük yaşlarında babasını kaybeden Sıbt İbnü'l-Acemî, eğitimine kendisi de hadisle ilgilenen annesi ve eğitimci bir aile olan dayılarının gözetiminde devam etti. Mektebü'l-Eytâm'da hıfzını tamamlayan Sıbt İbnü'l-Acemî, kıraat tahsil etmek için Ebû Hasan Muhammed b. Meymûn el-Belevî el-Endülüsî (ö.786/1384), Şihâbüddîn İbn Ebü'r-Rizâ el-Hamevî (ö. 791/1388) ve Abdülahad b. Muhammed el-Harranî el-Hanbelî'den (ö. 803/1400) Ebû Amr, Âsım, Nâf'i, İbn Kesîr, İbn Âmir, Kâlûn kıraatlerini okuyup icâzet aldı. Kıraat ilmindeki tahsilini tamamlayan Sıbt İbnü'l-Acemî, alet/araç ilimlerine yöneldi. Bu münasebetle nahiv alanında *Elfiyyetü İbn Mu'î* adıyla meşhur olan, Yahyâ b. Abdilmu'tî b. Abdinnûr ez-Zevâvî el-Mağribî'nin (ö. 628/1231) *ed-Dürretü'l-elfiyye fî 'ilmi'l-'Arabiyye* adlı eserini değişik hocalardan okuyup ezberledi. Sarf ilmini Cemâlüddîn Yûsuf b. Mûsâ b. Muhammed el-Malatî'den (ö. 803/1400), lügat ilmini ise ilim âleminde meşhur olan *el-Kâmûsü'l-muhîd* adlı sözlüğün yazarı el-Fîrûzâbâdî'den (ö. 817/1415) tahsil etti.²² Alet ilimlerini tahsil ettikten sonra hadis, fıkıh, siyer vb. ilimlerle meşgul oldu, fakat asıl mesaisini hadis alanında yaptı. Sıbt İbnü'l-Acemî, on altı yaşında (769/1367) hadis ilmiyle meşgul olmaya başladı. Halep'te rivayet edilen hadislerin ekseriyetini başta dayıları olmak üzere Halepli hocalardan dinledi. İlk ilmî seyahatine 780/1378 yılında çıktı. Bu seyahatte Hama, Humus, Ba'lebek ve Dimaşk'a uğradı, kırka yakın hocadan hadis dinledi. Oradan Kudüs, Halil ve ardından Kahire'ye gitti. Kahire'de otuz küsur hocadan ilim tahsil etti. Kahire'den ayrılan Sıbt İbnü'l-Acemî, İskenderiye'ye uğradıktan sonra Halep'e döndü. Dönüşte Dimyât, Tinnîs, Nablus ve Trablus'a uğrayıp farklı hocalardan ilim tahsil etti.²³

¹⁷ Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 2/93; Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, 5/296.

¹⁸ Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 2/93.

¹⁹ Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, 5/200.

²⁰ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/142.

²¹ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 315; Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 2/93; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/145.

²² İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 309; Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 2/126; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/138.

²³ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 311-312; Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 2/91-92; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî es-San'ânî el-Yemenî eş-Şevkânî, *el-Bedrüt-tâli' bi mehâsini min b'adi'l-karni's-sâbi'*, (Kahire: Metbaatü's-Se'ade, 1929), 1/28.

Sıbt İbnü'l-Acemî, ikinci ilmî seyahatini 786/1384 yılında aynı yerlere gerçekleştirdi. Bu seyahatin ne kadar sürdüğüne dair bir bilgiye sahip değiliz. Bu seyahatlerine ilaveten 813/1410 yılında hac farızası için gittiği Hicaz bölgesinde de oradaki âlimlerden istifade etti. Hac ibadetini sadece bir defa ifa eden Sıbt İbnü'l-Acemî, bu hac mevsiminde Medine'yi de ziyaret etti, Kudüs'ü ise dört defa ziyaret ettiği ifade edilmiştir.²⁴

1.4. Hocaları

Sıbt İbnü'l-Acemî, eğitimine memleketi olan Halep'teki hocalardan istifade etmekle başladı ve orada yetmiş yakın hocadan faydalandı.²⁵ Daha sonra Dımaşk, Kâhire ve Kudüs gibi ilim merkezlerine yolculuklar yaptı, dönemin önemli hadis hafızlarından epeyce istifade etti. Konuyla ilgili kendisinden şu bilgiler aktarılmıştır: "Mısır hafızları şu dört şahıstır ve onlar benim hocalarımdandır: Ömer b. Reslân el-Bulkînî (ö. 805/1403), ahkâm hadisleri hususunda en bilginleridir. Zeynüddin el-İrâkî (ö. 806/1404), hadis ilmini en iyi bilendir. Nûreddin el-Heysemî (ö. 807/1405) hafızlık yönünden en çok hadis hıfzedendir. İbnü'l-Mülakkın ise hadis alanında daha fazla (eser) yazmakla en faydalı olandır".²⁶ Hocalarının sayısı hakkında kendisi şu bilgileri paylaşmıştır: "Hadis alanındaki hocalarımın sayısı takriben iki yüzdür. Hadis haricinde biraz şiir rivayet ettiğim hocalarım otuz küsurdur. Hadis dışındaki ilimleri istifade ettiğim hocalarım da yaklaşık otuzdur".²⁷ Sıbt İbnü'l-Acemî hocaları ve hocalarından dinlediği rivayet ve eserler hakkında bir eser yazdığı²⁸ gibi öğrencileri İbn Hacer el-Askalânî (ö.852/1449)²⁹ ve Necmeddîn İbn Fehd'de (ö. 885/1480)³⁰ bu konuda birer eser yazmışlardır. Belirtildiği üzere Sıbt İbnü'l-Acemî'nin istifade ettiği hocalarının sayısı fazla ve ihtisas alanları farklıdır. Onların hepsini burada tanıtmak bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Hatta sadece onların isimleri zikredilse bile sayfaları bulacaktır. Ancak Sıbt İbnü'l-Acemî'nin en çok eşlik ettiği hocaları ve yukarıda geçtiği üzere Mısır diyarının hafızı olarak gösterdiği İbnü'l-Mülakkın, İrâkî, ve Bulkînî olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim kendisi uzun bir süre mülazemet gösterdiği İbnü'l-Mülakkın hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur: "Tasnîf hususunda, kendi döneminde emsali bulunmuyordu. Yazdığı eserleri güzel bir şekilde düzenler, birbiriyle uyumlu ve açık ifadeler kullanırdı. Güzel ahlaklı ve mütevazıydı. Uzun bir zaman onunla kaldım bir kusurunu ve yanlışını görmedim".³¹ Birçok alanda istifade ettiği diğer hocası Bulkînî'nin geniş ilmiyle ilgili ise şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Birinci yolculuğum esnasında Kahire'de onunla bir araya geldim. Değişik ilim dallarında verdikleri bütün derslerde onun büyüleyici anlatımına şahit oldum. Bazen sabahtan öğle ezanına kadar sadece tek hadis üzerine yorum yaptığı oluyordu. Sadece Şafîiler değil, bütün mezheplere mensup hocalar, özellikle de Mâlîkî mezhebine mensup olanlar ondan faydalanıyorlardı. Ben de ondan tefsir, fıkıh, usulü fıkıh alanlarında istifade ettim, hadis dinledim. Hocalarım arasında ilmi en ziyade olan odur".³² Özellikle hadis alanında İrâkî'den uzun bir süre

²⁴ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 315; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/140.

²⁵ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 310.

²⁶ Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî, *el-Cevâhir ve'd-dürer fî tercemeti Şeyhi'l-İslâm İbn Hacer*, (Beyrut: Dâru İbni Hazm, 1999), 92.

²⁷ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/140.

²⁸ Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 2/92; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/143.

²⁹ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/143.

³⁰ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 312.

³¹ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 6/100.

³² İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 215-216.

istifade etmeye devam eden Sıbt İbnü'l-Acemî, *Elfiyye*, *Elfiyye'nin şerhi*, *Nüketü İbni's-Salâh* ve daha başka eserleri onda okumuş ve hadis alanında ondan icazet almıştır.³³

1.5. Öğrencileri

Sıbt İbnü'l-Acemî'den başta memleketi Halep olmak üzere birçok şehirdeki ilim talebesi istifade etmiştir. Burada onun ilimdeki konumuna tanıklık edecek, özellikle tarih alanında eser veren en meşhur öğrencilerinden dört örnek isim zikredilecek ve Sıbt İbnü'l-Acemî'yle münasebetlerine işaret etmekle iktifa edilecektir. Onun en meşhur öğrencilerinden olan o dört isim şunlardır: İbn Hatîb en-Nâsiriyye (ö. 843/1440), İbn Hacer el-Askalânî, Sıbt İbnü'l-Acemî'nin oğlu Ebû Zer el-Halebî ve Necmüddîn İbn Fehd.

İbn Hatîb en-Nâsiriyye: Uzun bir süre Sıbt İbnü'l-Acemî'nin derslerine devam eden İbn Hatîb, ondan hadis ve tarih okudu. İbn Hatîb siyer ilmine ilgi gösterdi, özellikle Sıbt İbnü'l-Acemî'nin üzerine şerh yazdığı İbn Seyyidinnâs'ın *Uyûnü'l-eser* adlı eserini neredeyse ezberleyecek derecede okuyup okuttu ve kendi hattıyla yazdı.³⁴ Sehâvî'nin aktardığına göre İbn Hatîb, Halep tarihine dair yazdığı *ed-Dürü'l-müntehab fî Târîhi Haleb* adlı eserinde hocası Sıbt İbnü'l-Acemî'nin biyografisini ele almış, onun için övücü ifadeler kullanmış ve onda tarih okuduğunu, onu örnek aldığını belirtmiştir.³⁵

İbn Hacer el-Askalânî: İbn Hacer, 836/1433 tarihinde Mısır Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (825-841/1422-1438) ile birlikte Âmid'e (Diyarbakır) gitti. Bu seyahat sırasında müellifimiz Sıbt İbnü'l-Acemî ile Halep'te görüştü ve ondan hadis dinledi.³⁶ Bu görüşmede İbn Hacer, Sıbt İbnü'l-Acemî'nin *Sahîh-i Buhârî* üzerine yazdığı şerhi, Zehebî'nin (ö. 748/1348) *Mîzânü'l-i'tidâl* adlı eseri üzerine yazdığı zeyli, İbn Seyyidinnâs'ın siyerine yazdığı şerhi ve başka eserlerini inceledi ve onlardan istifade etti. Sehâvî'nin aktardığına göre Sıbt İbnü'l-Acemî, İbn Hacer'in Halep'e geldiğini duyunca kendisi gidip onu ziyaret etmiş ve İbn Hacer hakkında öğrencilerine: "Bir adam gördüm, hem çok iyi bir âlim hem de çok zeki idi. Hocalarımın arasında (bile) onun gibisi bulunmuyor" demiştir. Ayrıca Sıbt İbnü'l-Acemî'nin *Sahîh-i Buhârî* üzerine yazdığı şerhte, İbn Hacer'in bu eser üzerine yazdığı şerhten çokça nakiller yaptığı ve onu asrın hafızı olarak vasıflandırdığını yine Sehâvî aktarmıştır.³⁷ İbn Hacer, bu ziyaret esnasında Sıbt İbnü'l-Acemî'den yazdığı *Sebt*'i almış ve üzerinde çalışmıştır. İbn Hacer'e ait bu çalışma kaynaklarda *Meşyehatü'l-Burhân el-Halebî* adıyla zikredilmektedir.³⁸ Eser Sıbt İbnü'l-Acemî'nin hadis ilminde iki yüz, diğer ilimlerde ve şiirde otuzar olmak üzere toplam iki yüz altmış hocası hakkında telif edilmiştir. Bazı kaynaklarda *Telhîsu Şebetü'l-Burhân el-Halebî* ismiyle zikredilen eserin de aynı eser olduğu tahmin edilmektedir.³⁹

Ebû Zer el-Halebî: 818/1415 yılında Halep'te doğdu.⁴⁰ Sıbt İbnü'l-Acemî'nin oğludur. Ebû Zer el-Halebî ilim tahsiline babasının gözetiminde, Kur'ân-ı Kerîm ve İrâkî'nin *Elfiyye* adlı eserini ezberlemekle başladı. Onda kiraat ve başka eserler de okudu. Daha

³³Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1: 139.

³⁴Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, 5/223.

³⁵Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/142.

³⁶Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/143.

³⁷Sehâvî, *el-Cevâhir ve'd-dürer*, 297-298.

³⁸Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/143.

³⁹M. Yaşar Kandemir, "İbn Hacer el-Askalânî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/514-531.

⁴⁰Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 1: 38; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/198; Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, 5/282.

sonra, babasının öğrencilerinden İbn Hatîb en-Nâsiriyye, İbn Hacer el-Askalânî ve başka âlimlerden ilim tahsil etti. Ebû Zer önceleri edebiyata alaka gösterdi ve bu alanda birçok kitap kaleme aldı. Biyografisini ele alan kaynaklarda belirtildiği üzere Ebû Zer, daha sonra hadis ve fıkıh ilmine yöneldi ve uzun bir süre babasından hadis dersi aldı. Ebû Zer edebiyat alanındaki eserleri dışında, hadis ve tarih alanında da eserler yazdı. Eserleri arasında en meşhuru, hocası İbn Hatîb en-Nâsiriyye'nin *ed-Dürrü'l-müntehab fî târîhi Haleb* adlı eserine zeyil olarak yazdığı *Künûzü'z-zeheb fî târîhi Haleb* adlı eseridir.⁴¹ 884/1480 yılında vefat eden Ebû Zer'in, çevresi tarafından sevilen ve sayılan bir âlim olduğu rivayet edilir.⁴²

Necmüddîn İbn Fehd: 812/1406 yılında Mekke'de doğdu.⁴³ Mekke'nin ilim ve düşünce hayatında önemli bir konuma sahip olan İbn Fehd ailesine mensup olup, babası tanınmış hadis âlimi ve tarihçi Takıyyüddin İbn Fehd'dir (ö. 871/1446). Daha küçük yaşlarında, hac ve umre ziyareti için Mekke'ye gelen birçok âlimle tanıştı ve onlardan ilim tahsil etti. Necmüddîn İbn Fehd, Sıbt İbnü'l-Acemî'yi iki sefer ziyaret etti, ikinci seferinde uzun bir süre yanında kaldı, ondan tabakât kitaplarını ve birçok hadis cüz'ünü okudu ve yazdı.⁴⁴ Bu seferlerden sonra memleketine dönen Necmüddîn İbn Fehd, tedris ve tasnifle meşgul oldu. Hadis ve özellikle tarih ilminde otorite kabul edilen Necmüddîn İbn Fehd, tarih alanında birçok eser yazdı. Mekke tarihine dair yazdığı *İthâfü'l-verâ bi-ahbâri Ümmi'l-kurâ* adlı eseri büyük bir kabul gördü. Necmüddîn İbn Fehd, hocası Sıbt İbnü'l-Acemî'nin isnadları ve hocalarının biyografileri hakkında *Mevridü't-tâlibi'z-zamî min merviyâtî'l-Hâfiz Sıbt İbni'l-Acemî* adında bir eser kaleme almıştır.⁴⁵

1.6. Eserleri

Sıbt İbnü'l-Acemî çok yönlü bir âlim olmakla birlikte, çalışmaları daha çok hadis ve hadis ilimleri hakkındadır. Yaşadığı dönemde yaygın olan şerh ve haşiye yazma geleneğine uymakla birlikte müstakil eserler de yazmıştır. Burada öncelikle onun müstakil eserleri, ardından şerh, haşiye vb. eserleri ele alınacaktır.

el-İğtibât li-men rumiye bi'l-ihtilât: Eserde ömürlerinin sonunda ihtilâta uğrayan ravilere yer verilmekte, ihtilât sonrası onlardan kimlerin hadis rivayet ettiği açıklanmaktadır.

et-Tebyîn li-esmâ'î'l-müdelisîn: Eserde tedlîs yapan veya tedlîsle itham edilen ravilerin isimleri sıralanmakta ve onlar hakkında kısa bilgiler aktarılmaktadır.

Tezkiretü't-tâlibi'l-mu'allem li-men (fi-men) yükâlû innehû muhadram: konuyla ilgili günümüze ulaşan en kapsamlı eserdir. Müellif eserine muhadram kelimesinin

⁴¹ Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde yanlışlıkla, bu eser İbnü'l-Adîm'in *Bugyetü't-taleb* adlı eserine yazılan zeyil olarak belirtilmiştir. Bkz. Ali Öngül, "Ebû Zer el-Halebî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/269. Ancak kaynaklarda bu eserin, İbnü'l-Adîm'in *Bugyetü't-taleb* adlı eserinin zeyli olan İbn Hatîb en-Nâsiriyye'nin *ed-Dürrü'l-müntehab fî târîhi Haleb* adlı eserine zeyil olarak yazıldığı açık bir şekilde belirtilmiştir. Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/199; Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, 5/283.

⁴² Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 1/39; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/199-200; Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, 5/284.

⁴³ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 6/126.

⁴⁴ Ebü'l-Kâsım Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Muhammed el-Hâşimî el-Mekkî, *İthâfü'l-verâ bi-ahbâri Ümmi'l-kurâ*, (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2005), 1/10; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 6/128.

⁴⁵ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 312.

açıklamasıyla başlamış akabinde de 155 muhadram hakkında bilgi vermiştir.⁴⁶ Bu üç eser *Selâsü resâil fi usûli'l-hadis* başlığı altında, farklı birçok kişi tarafından neşredilmiştir.

Nihâyetü's-sûl fi ruvâti's-sitteti'l-usûl: Rical konusunda müellifin en geniş eseridir. Müellif eserine Hz. Peygamber'in hayatını kısa bir şekilde aktararak başlamış, cerh ve ta'dîl konusunu ve bu alanda kullanılan lafızları kapsamlı bir şekilde inceledikten sonra ana konuya geçmiştir.⁴⁷

el-Keşfü'l-hasîs 'ammen rumiye bi-vaz'î'l-hadis: Hadis uydurmakla suçlanan raviler hakkındadır. Eserin baskıları mevcuttur.⁴⁸

es-Sebt: Sibt İbnü'l-Acemî bu eserde hocaları hakkında bilgiler aktarmakla birlikte, bir grup öğrencisi hakkında da bilgiler vermektedir. Sehâvî çok faydalı bir eser olduğunu belirtmiştir.⁴⁹ Bu eserin günümüze ulaşım sağlamadığı tespit edilememiştir.

Nûru'n-nibrâs 'alâ Sîreti İbn Seyyidinnâs: Tespit edebildiğimiz kadarıyla Sibt İbnü'l-Acemî'nin neşredilmiş çalışmaları arasında en kapsamlı eser *Nûru'n-nibrâs*'dır. Hayatı hakkında bilgi aktaran neredeyse bütün kaynaklarda eser *Nûru'n-nibrâs 'alâ Sîreti İbn Seyyidinnâs* adıyla anılmaktadır.⁵⁰ *Uyûnü'l-eser*'in şerhleri içinde en kapsamlı, günümüze eksiksiz bir şekilde ulaşan ve dünya kütüphanelerinde birçok yazma nüshaları bulunan *Nûru'n-nibrâs*, Nûruddîn Tâlib editörlüğünde bir heyet tarafından tahkik edilmiş, Dârü'n-Nevâdir yayınları tarafından ilk defa 2014 yılında 9 cilt halinde Dımaşk'ta neşredilmiştir. Bu eser hakkında ikinci bölümde geniş bilgi verilecektir.

el-Muktefâ fi dabtî elfâzi's-Şifâ: Sehâvî'nin sözlerinden anlaşıldığına göre, eserde daha sonra yazılmak üzere birçok boşluk bırakılmıştır.⁵¹ Eserin farklı kütüphanelerde birçok yazma nüshası bulunmaktadır.⁵²

Neslü'l-himyân fi mi'yâri'l-Mizân: Bu eser, Zehebî'nin (ö. 748/1348) *Mizânü'l-i'tidâl* adlı eseri üzerine yazılmış bir zeyil olup Dârü'l-kütübü'l-Mısriyye'de (nr. 23346B) bir nüshasının kayıtlı olduğu ifade edilmiştir.⁵³

et-Telkîh li-fehmi kâri's-Sahîh: *Sahîh-i Buhârî* üzerine yazılan kısa bir şerhtir. Sehâvî, bu eseri gördüğünü, güzel bilgiler ihtiva ettiğini ve hocası İbn Hacer'in bu eserden istifade ettiğini belirtmiştir. Eserin yazma nüshaları, Süleymaniye Ktp., (Ayasofya, nr. 689), ve Millet Kütüphanesi (Feyzullah Efendi, nr. 435)'de bulunmaktadır.⁵⁴ Bu eser 2013-2015 tarihleri arasında Mekke Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi ed-Da'va ve Usûlluddîn Fakültesi'nin el-Kitâb ve's-Sünne bölümünde altı adet yüksek lisans tez çalışması kapsamında tahkik

⁴⁶ İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî Sibt İbnü'l-Acemî, *Tezkiretü't-tâlibi'l-mu'Allem li-men (bi-men) yükâlû innehû muhadram*, (Neşredenin Girişi), (Delhi: Dârü'l-İlmiyye, 1986), 7-8.

⁴⁷ İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî Sibt İbnü'l-Acemî, *Nihâyetü's-sûl fi ruvâti's-sitteti'l-usûl*, (Mekke: Câmî'atü Ümmü'l-Kurâ, 2002), 1/69.

⁴⁸ İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî Sibt İbnü'l-Acemî, *el-Keşfü'l-hasîs 'ammen rumiye bi-vaz'î'l-hadis*, thk. Subhî es-Sâmmerrâî, (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1987).

⁴⁹ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/142.

⁵⁰ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 313; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/141; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, 1/29.

⁵¹ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/141.

⁵² Hatipoğlu, "Sibt İbnü'l-Acemî", 37/85-87.

⁵³ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nihâyetü's-sûl*, (Neşredenin girişi), 1/33.

⁵⁴ Hatipoğlu, "Sibt İbnü'l-Acemî", 37/85-87.

edilmiştir.⁵⁵ Ayrıca Sıbt İbnü'l-Acemî'nin *Sahîh-i Buhârî* üzerine öğrencilerine yazdırdığı birkaç imlâsı da vardır.⁵⁶

İhtisârü'l--Gavâmiz ve'l-mübhemât: Bu eser, İbn Beşkuvâl'ın (ö. 578/1183) *Kitâbü Gavâmizi'l-esmâ'î'l-mübhemâ el-vâkı'a fî mütûni'l-ehâdîsi'l-müsne* adlı eserin muhtasarıdır. Bazı kaynaklarda bu eserin ismi *Telhîsü'l-mübhemât li İbn Beşkuvâl* şeklinde geçmektedir.⁵⁷ Eserin bir yazma nüshası Millet Kütüphanesi'ndedir. (Feyzullah Efendi, nr. 496).⁵⁸

Hâşiye 'alâ el-Kâşif: Zehebî'nin *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivâye fi'l-Kütübi's-sitte* adlı eseri üzerine yazılan bu hâşiye, Muhammed Avvâme tarafından *el-Kâşif* ile birlikte, 1992 yılında Cidde'de neşredilmiştir.⁵⁹

Hâşiye 'alâ Sünen İbn Mâce: *Kütüb-i Sitte*'nin altıncı kitabı kabul edilen İbn Mâce'nin (ö. 273/887) *es-Sünen*'i üzerine yazılmış bir haşiyedir.⁶⁰ Eserin yazma nüshası, *el-Havâşî (Ta'lik) 'alâ Süneni'l-hâfız İbn Mâce*, başlığıyla Millet Kütüphanesi'nde (Feyzullah Efendi, nr. 496) kayıtlıdır.⁶¹

Hâşiye 'alâ Sahîhi Müslim: Eser Timur'un Halep'e saldırıları sırasında kaybolmuştur.⁶² *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde, Sıbt İbnü'l-Acemî'ye *Tuhfetü'l-müncid ve'l-müthim fî garîbi Şahîhi Müslim* [Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb, nr. 118] adında bir eser atfedilmiştir.⁶³ Sıbt İbnü'l-Acemî'nin hayatını aktaran kaynaklarda böyle bir eser ismi geçmemekle birlikte, özellikle ona ait *Sahîhi Müslim* hakkındaki çalışmanın Timur saldırılarında kaybolduğu belirtilmiştir.⁶⁴ Ancak kaynaklarda oğlu Ebû Zer el-Halebî'ye atfedilen *et-Tavzîh li-mübhemâti'l- Câmî'i's-sahîh, Mübhemâtü Müslim* adında bir eser yer almaktadır. O da babası gibi Sıbt İbnü'l-Acemî diye tanındığı için baba ile oğulun birbirine karıştırıldığı olmuştur. Muhtemelen kendisine ait bu eser babasına sehven atfedilmiştir.

Hâşiye 'alâ Sünen Ebû Dâvûd: Ebû Dâvûd es-Sicistânî'nin (ö. 275/889) *Kütüb-i Sitte* içinde yer alan *es-Sünen* adlı eseri üzerine yazılan bu çalışmanın günümüze ulaşım ulaşmadığı tespit edilememiştir.

Hâşiye 'alâ Telhîsü'l-Müstedrek: Hâkim en-Nîsâbûrî'nin (ö. 405/1014) *el-Müstedrek* adlı eseri üzerine yapılan en önemli çalışmalardan kabul edilen Zehebî'nin

⁵⁵ Hadis alanında yapılan bu çalışmalar, çalışmayı yapan kişiler ve eserden çalıştığı ciltler, *et-Telkîh li-fehmi kâri'i's-Sahîh dirâse ve tahkik*, başlığı altında şu şekildedir: 1. Cildi çalışanlar: Anb Hüseyin Hasan, Muhammed Şu'aybüddîn Reşid Ahmed, Bender b. Mübeyrik b. Mübarek 2. Cildi çalışanlar: Nevâr b. S'ad b. Degaysir, Avd Sâlim Mübarek, Kemâl b. Muhammed ed-Dais.

⁵⁶ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 314; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/141.

⁵⁷ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nihâyetü's-sûl*, 1: 28; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/141.

⁵⁸ Hatipoğlu, "Sıbt İbnü'l-Acemî", 37/85-87.

⁵⁹ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivâye fi'l-Kütübi's-sitte*, nşr. Muhammed Avvâme - Ahmed Muhammed Nemir Hatîb (Sıbt İbnü'l-Acemî'nin hâşiyesi ile birlikte), (Cidde: Müessetü 'Ulumi'l-Kur'ân, 1992).

⁶⁰ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 313. Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/141.

⁶¹ M. Yaşar Kandemir, "es-Sünen", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/143-145.

⁶² Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/141.

⁶³ Hatipoğlu, "Sıbt İbnü'l-Acemî", 37/85-87.

⁶⁴ Ebû'l-Kâsım Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Muhammed el-Hâşimî el-Mekkî, *Mu'cemü's-şüüh*, (Riyad: Dârü'l-Yemâme, 1982), 49; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, 1/141.

Telhîsü'l-Müstedrek'i üzerine yazılan bu çalışmanın günümüze ulaşıp ulaşmadığı tespit edilememiştir.

Hâşiye 'alâ Tecrîdü esmâi's-sahâbe: Zehebî'nin *Tecrîdü esmâi's-sahâbe* adlı eseri üzerine yazılan bu çalışmanın günümüze ulaşıp ulaşmadığı tespit edilememiştir.

Hâşiye 'alâ Câmiu't-tahsîl: Alâî'nin (Halîl b. Keykeldî ö. 761/1359) *Câmiu't-tahsîl fî ahkâmi'l-merâsîl* adlı eseri üzerine yazılan bu çalışmanın günümüze ulaşıp ulaşmadığı tespit edilememiştir.

Hâşiye 'alâ Elfiyyeti'l-İrâkî: Hocası Zeynüddîn İrâkî'nin hadis usulüne dair *Elfiyye*'si üzerine yapılan bu çalışma, Sıbt İbnü'l-Acemî'nin hayatını aktaran kaynaklar arasında sadece Sehâvî tarafından zikredilmiştir. Sehâvî'nin ifade ettiğine göre Sıbt İbnü'l-Acemî, *Elfiyye*'nin İrâkî tarafından yazılan şerhine de ayrı bir *Hâşiye* yazmıştır.⁶⁵

Sıbt İbnü'l-Acemî *Nihâyetü's-sûl* adlı eserinde, isim zikretmeden Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) biyografisine dair bir müstakil eser yazdığını belirtmiştir.⁶⁶ Bunlar dışında çağdaş araştırmacılar tarafından müellife ait olduğu ifade edilen *et-Târîh*,⁶⁷ *ez-Züccâcetü'l-hamrâ*⁶⁸ adlı eserler de onun eserleri arasında zikredilmiştir. Ayrıca *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde "Sıbt İbnü'l-Acemî" maddesini yazan Hatipoğlu, Sıbt İbnü'l-Acemî'nin öğrencilerinden Necmüddîn İbn Fehd'e ait olan *Mu'cemü's-şüyûh* adlı eseri onun eserleri arasında saymıştır. Ancak Hatipoğlu'nun burada hataya düştüğü anlaşılmaktadır. Zira Necmüddîn İbn Fehd'e ait olan *Mu'cemü's-şüyûh*'u, onun torunu olan Muhibbüddin İbn Fehd'e (Muhammed b. Abdil'azîz b. Ömer el-Hâşimî el-Mekkî ö. 954/1547) isnad etmiş, ayrıca Muhibbüddin İbn Fehd'in Sıbt İbnü'l-Acemî'nin talebesi olduğunu ve hocasının *Mu'cemü's-şüyûh*'unu *Mevridü't-tâlibi'z-zamî min merviyâtî'l-Hâfız Sıbt İbni'l- 'Acemî* adıyla düzenlediğini belirterek tekrar hataya düşmüştür.⁶⁹ Neticede dede ile torunu birbiriyle karıştırmıştır. Hatipoğlu'nun Sıbt İbnü'l-Acemî'nin hocaları hakkında olduğunu söylediği ve onun eseri olarak saydığı *Mu'cemü's-şüyûh*, Necmüddîn İbn Fehd'in kendi hocaları hakkında yazdığı bir eser olup, Sıbt İbnü'l-Acemî'nin hocaları hakkında olan *Mevridü't-tâlibi'z-zamî min merviyâtî'l-Hâfız Sıbt İbni'l- 'Acemî* adlı eserden farklı bir çalışmadır. Dört yazma nüshası olduğu ifade edilen *Mu'cemü's-şüyûh* Berlin Staatsbibliothek'teki nüsha (nr. 10131) esas alınarak Muhammed ez-Zâhî tarafından 1982 yılında Riyad'da neşredilmiştir.⁷⁰

1.7. İlmî Şahsiyeti

Bir şahsiyetin ilmî mertebesini gerçek manada ortaya koyabilmek, o şahsa yakın olmak ve onunla ilmî müzakereler yapmakla mümkün olur. Eğer hakkında konuşacağınız kişi asırlar önce yaşamış biri ise o kişinin ilmî mertebesini yazdığı eserlere, yetiştirdiği öğrencilere ve çağdaşlarının hakkındaki değerlendirmelerine bakarak da ortaya koymak mümkündür. Zira eserler müelliflerinin, öğrenciler hocalarının ilmî konumunu yansıtan birer ayna gibidirler. Sıbt İbnü'l-Acemî, İslâm âleminde önemli bir yere sahip olan *Kütüb-i*

⁶⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmî*, 1/141.

⁶⁶ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nihâyetü's-sûl*, 1/218.

⁶⁷ Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ*, 4/369.

⁶⁸ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nihâyetü's-sûl*, (Neşredenin girişi), 1/125.

⁶⁹ İbrahim Hatipoğlu, "Sıbt İbnü'l-Acemî", 37/85.

⁷⁰ Sâmî es-Sakkâr, "İbn Fehd Necmeddîn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/487-489.

sitte'nin anlaşılmasına katkı sağlayacak önemli şerh ve haşiyeler kaleme aldığı gibi hadis ricâli konusunda da son derece derin araştırma ve incelemelere dayanan, onun bu alandaki derin bilgisine delalet eden önemli eserler kaleme almıştır. Sıbt İbnü'l-Acemî, hadis alanındaki engin bilgisiyle çevresinin itimadını kazanmış ve tartışmasız Halep diyarının hadis hafızı olarak kabul edilmiştir.⁷¹ Sıbt İbnü'l-Acemî, siyer alanında İslâm dünyasında meşhur olan Kâdî İyâz'ın (ö. 544/1149) *eş-Şifâ* ve İbn Seyyidinnâs'ın *Uyûnü'l-eser* adlı eserine yazdığı şerhlerle de siyer ilmine önemli katkılar sunmuştur. Özellikle *Uyûnü'l-eser* üzerine yazdığı ve çalışmamızın bir bölümünü teşkil eden *Nûrû'n-nibrâs*'da sahâbe, eserde ismi geçen kişiler ve yer isimleri hakkında verdiği bilgiler, yaptığı açıklamalar onun tarih alanındaki geniş birikimini göstermektedir. Sıbt İbnü'l-Acemî'nin birçok kitabını inceleyen İbn Hacer, "Eserleri derin ve kapsamlı incelemeler sonucunda, güzel bir tertiple kaleme alınmıştır" diyerek, onun derin ve geniş bilgisine işaret etmiştir. Yukarıda geçtiği üzere İbn Hatîb en-Nâsiriyye, Halep tarihine dair eserinde Sıbt İbnü'l-Acemî'den çok istifade etmiş ve tarih ilmini ondan öğrendiğini belirtmiştir.⁷²

Kaynaklarda Sıbt İbnü'l-Acemî'nin kendi döneminde büyük hadis hafızlarından biri olduğu belirtilmiş ve bu münasebetle uzak diyarlardan birçok kimsenin gelip kendisinden ilim tahsil ettiği ifade edilmiştir.⁷³ İlmî konumunu yansıtmaları açısından yukarıda ismi geçen, değişik alanlarda yüzlerce eser kaleme almış ve günümüze kadar eserlerinden istifade edilen İbn Hacer el-Askalânî gibi birisinin kendisinden ilim tahsil etmesi, aynı şekilde tarih alanında özellikle Mekke tarihi hakkında önemli eserler kaleme almış Necmüddîn İbn Fehd ve tarihçi İbn Hatîb en-Nâsiriyye'nin ondan ilim tahsil etmek için uzun bir süre ona eşlik etmeleri ilimdeki mertebesinin ortaya konulması açısından kâfidir.

Sıbt İbnü'l-Acemî'nin İslâmî ilimlerde ulaştığı mertebeye çağdaşları olan bazı âlimler de işaret etmiş ve onun hakkında değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Yapılan değerlendirmelerde, Sıbt İbnü'l-Acemî'nin hadislerin sened ve metinlerinde bulunan gizli kusurlara vâkif, hadislerde geçen anlaşılması zor ve kapalı kelimeler hususunda âlim, hadis ricâlini değerlendirmede mütehassis olduğu ve İslâmî ilimlerde yüksek bir dereceye ulaştığı belirtilmiştir.⁷⁴

2. Nûrû'n-nibrâs 'alâ Sîreti İbn Seyyidinnâs

2.1. İçeriği ve Üslûbu

Sıbt İbnü'l-Acemî eserine, siyer alanında eser te'lif etme sebebini açıklamakla başlamış ve şöyle demiştir: "Memleketimizde çok az kişinin Hz. Peygamber'in sîyeri hakkında bilgi sahibi olduğunu, siyer bilgisine sahip olanların insanlar nazarında değer kazandığını müşahade ettim. Bundan dolayı da siyer alanında bildiğim kitapları inceledim. Bu kitaplar arasında bir muhaddis tarafından en iyi şekilde yazılmış olan İbn Seyyidinnâs'ın siyerini gördüm. Zira o bu eseri ile diğer siyer eserlerini geride bırakmıştır. Çünkü *Uyûnü'l-eser*'de başta *Kütüb-i sitte* olmak üzere birçok güvenilir hadis kitabı ve cüzlerinden alınan hadisler zikredilmiş ve siyer alanında seçkin kaynaklardan istifade edilmiştir". Sıbt İbnü'l-Acemî, eserinin mukaddimesinde siyer rivayetleri hakkında da bazı hususlara dikkat çekmiş ve siyer eserlerinde yer alan her rivayetin sahih ve hasen

⁷¹ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 314; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, 1/144.

⁷² Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, 1/142-143.

⁷³ İbn Fehd, *Lahzü'l-elhâz*, 314; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, 1/143.

⁷⁴ Bikâî, *Unvânü'z-zaman*, 2/93; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi*, 1/144.

olmadığını, hatta siyerle ilgili bu tür rivayetlerin çok az olduğunu, siyer rivayetleri arasında sahih ve hasen olanlarla birlikte zayıf, münkatı', mürsel vb. rivayetlerin de bulunduğunu bundan dolayı da okuyucunun sahih ile sahih olmayan rivayetler karşısında dikkatli olması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Ebü'l-Hasen Ahmed b. Abdillâh b. Muhammed el-Bekrî'ye ait "*Sîyerü'l-Bekrî*" diye meşhur olan eserden uzak durulmasını tembihlemekte ve bu adamın yalancı olduğunu, hiç aslı olmayan kıssalar uydurduğunu, Zehebî'nin onun hakkında cahil, edepsiz ve ilimden sened vererek bir harf dahi rivayet etmediğini aktarmıştır.⁷⁵ Eserine bu şekilde başlayan Sıbt İbnü'l-Acemî'nin, öncelikle şerh edeceği metnin eksiksiz bir nüshasını elde edebilmek için *Uyûnü'l-eser*'in farklı nüshalarını karşılaştırdığı görülmektedir.⁷⁶

Sıbt İbnü'l-Acemî, üzerinde çalıştığı *Uyûnü'l-eser*'i içerik ve tertip yönünden esas almıştır. Ancak eseri bir şerh olması hasebiyle içerik bakımından *Uyûnü'l-eser*'den daha zengindir. Zira Sıbt İbnü'l-Acemî, *Uyûnü'l-eser*'de muğlak gördüğü yerleri açıklamış, eksik gördüğü yerlere ilavelerde bulunmuştur. Örneğin, müellefe-i kulûb ile ilgili kendisinin alfabetik olarak oluşturduğu uzun bir liste zikretmiştir.⁷⁷ Çelişkili konulara dikkat çekmiş, İbn Seyyidünnâs'ı bazı konularda tenkit etmiştir. Örneğin, İbn Seyyidünnâs eserinde Hz. Peygamber'in hayatını kronolojik yönetime göre ele alacağını ifade etmiş, az da olsa bu yönetime riayet etmediği durumlarda Sıbt İbnü'l-Acemî tarafından eleştirilmiştir.⁷⁸ Kelimelerin okunuş şekilleri ve anlamları hakkında da bilgi veren müellif, siyer ve tarih alanı ile ilgili terimleri açıklamış,⁷⁹ hadis istihlâhları hakkında önemli bilgiler vermiştir.⁸⁰ Gerekli gördüğü yerlerde de hadis tahrirlerini yapmış, senedler üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. Dolayısıyla eser hadis alanı ile ilgili önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Siyer olayları üzerine fikhî açıklamalar yapan Sıbt İbnü'l-Acemî,⁸¹ genelde Şâfiî mezhebinin görüşlerini vermekle yetinmiş,⁸² fikhî terimleri açıklamıştır.⁸³ Ayet ve hadislerle istihâta bulunmuştur.⁸⁴ Gerekli gördüğü yerlerde metinde geçen bazı cümlelerin i'râbını yapmıştır.⁸⁵ Ayrıca konuyla ilgili varsa kendi dönemindeki gözlemlerini de aktarmayı ihmal etmemiştir. Örneğin Hz. Peygamber'in eşyaları bölümünü şerh ederken, Şâm ve Mısır'da bulunan âsâr-i şerife (mukaddes emanetler) hakkında bilgi vermiş ve onları ziyaret ettiğini belirtmiştir.⁸⁶ Sihir hakkında açıklama yaparken Ahmediyye (Rifâiyye) tarikatına bağlı bazı müritlerin kendisinin de anlamadığı bazı şeyler okuyup iplere düğüm atıp üflediklerini ve hasta olan kişinin eline taktıklarını gördüğünü ifade etmiştir.⁸⁷ Kitabın içeriğine bakıldığında dikkat çeken önemli bir husus da müellifin yaşadığı dönemde siyere dair tartışılan konulara dikkat çekmesi ve o dönemde yaşayan âlimlerin konuyla ilgili görüşlerini aktarmasıdır. Örneğin: Hz. Peygamber'den şefa

⁷⁵ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs 'alâ Sîreti İbn Seyyidünnâs*, (Dimaşk: Dâru'n-Nevâdir, 2014), 1/3.

⁷⁶ Bu tür karşılaştırmalar için bkz. Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 9/54.

⁷⁷ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 7/209-212.

⁷⁸ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/166; 4: 90.

⁷⁹ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/405-431.

⁸⁰ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 3/46.

⁸¹ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 4/233.

⁸² Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 9/101.

⁸³ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/422; 4: 86.

⁸⁴ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 6/220-221.

⁸⁵ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 4/92, 161.

⁸⁶ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 9/106.

⁸⁷ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 2/237.

dilemenin caiz olup olmaması⁸⁸ ve garânik meselesi⁸⁹ hakkında yapılan tartışmaları detaylı aktarmıştır. Sibt İbnü'l-Acemî, “tenbih” ve “feidetün” başlıkları altında siyerle doğrudan veya dolaylı alakası bulunan, konuya katkı sağlayacak önemli bilgiler aktarmıştır.⁹⁰ *Nûrû'n-nibrâs* zengin ve seçkin muhtevasıyla daha sonra siyer alanında yazılan eserlere kaynaklık etmiştir. Şâmî (ö. 942/1536) *Subulü'l-hudâ ve'r-reşâd, fi sîreti hayri'l-ibâd*,⁹¹ Nûrüddîn el-Halebî (ö. 1044/1635) *İnsânü'l-uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn*,⁹² Zürkânî (ö. 1122/1710), *Şerhu'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*,⁹³ adlı eserinde *Nûrû'n-nibrâs*'dan istifade etmiştir.

Sibt İbnü'l-Acemî, bu çalışmasıyla *Uyûnü'l-eser*'de geçen garîb kelimeleri açıkladığını, kişiler ve soyları hakkında bilgi verdiğini ve ancak derin araştırmalar neticesinde elde edilen bilgiler ilave ettiğini belirtmiştir. Ayrıca eserde bir yanılığın fark ederse ona dikkat çekeceğini, müellifin konularla ilgili aktardığı görüşlere ilavelerde bulunacağını ve Süheylî'den (ö. 581/1185) aktaracağı bazı faydalı bilgileri bu çalışmasına katacağını ifade etmiştir.⁹⁴ Ancak nasıl bir metot izleyeceğini açıklamamıştır. Fakat eseri incelerken edindiğimiz izlenimlerden yola çıkarak takip ettiği yöntemi kısaca ortaya koymaya çalışacağız.

Garîb kelimeleri açıklaması: Sibt İbnü'l-Acemî, üzerinde çalıştığı metnin tamamını şerh etmek yerine şerhe muhtaç yerlerini izah etmiştir. O şerh edeceği kelimeyi veya cümleyi ana metinden seçtikten sonra ilk önce kelimenin okunuşunu belirtir, sonra açıklar, akabinde değişik sözlüklerden, siyer şerhlerinden ve özellikle de garîbü'l-hadise dair kaynaklardan istifade ederek detaylandırır. Örneğin: **جمع** kelimesinin okunuşunu; “cîmin fethasıyla, ayının cezmiyle okunur, ayın ve dâl harfleri mühmeldir (noktasız)” şeklinde verdikten sonra, anlamını İbnü'l-Esîr'in (ö. 606/1210) gâribü'l-hadis hakkındaki *en-Nihâye*'sinden ve hocası el-Fîrûzâbâdî'nin *el-Kâmûsü'l-muhîl*'inden istifade ederek açıklamıştır.⁹⁵

Hadisleri tahrîc etmesi: Sibt İbnü'l-Acemî, hadisleri tahrîc ederken muhaddislerin metodunu takip etmiş, ele aldığı hadisi öncelikle *Kütüb-i sittede*, sonra diğer hadis kitaplarında, daha sonra hadis cüzlerinde araştırmış, böylece hadisin geçtiği aslî kaynağa ulaşmıştır.⁹⁶ Müellif tahrîc yaparken, tekrarın önüne geçmek için *Kütüb-i sitte* için bazı kısaltmalar (Örneğin: Buhârî için (ب) Müslîm için (م) Tirmizî için (ت)) kullanmıştır.⁹⁷ Sibt İbnü'l-Acemî hadis ve senedler üzerinde değerlendirmelerde bulunurken genelde cerh ve ta'dil âlimlerinin görüşlerini aktarmakla birlikte, bazen kendisi de değerlendirmede

⁸⁸ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 2/44-46.

⁸⁹ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 2/360-365.

⁹⁰ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 4/373.

⁹¹ Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî, *Subulü'l-hudâ ve'r-reşâd fi sîreti hayri'l-ibâd*, (Kahire: Cumhuriyetü Mısır el-Arabiyye Vezâretü'l-Evkâf, 1997), 1/282; 2/207; 3/169; 4/334; 5/351; 6/344, 387.

⁹² Ebü'l-Ferec Nûrüddîn Alî b. Bürhâniddîn İbrâhîm b. Ahmed el-Halebî, *İnsânü'l-uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn*, (Beyrut: Dâr el-Ma'rife, 2012) 1/39, 171, 321, 335, 337; 2/70, 129, 387, 508; 3/13, 138, 162, 428.

⁹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996) 1/258-259; 3/31.

⁹⁴ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 1/4.

⁹⁵ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 1/270.

⁹⁶ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 2/218-219; 4/232.

⁹⁷ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 5/163.

bulunmuştur.⁹⁸ Konuyla ilgili farklı rivayetler bulunuyorsa rivayetler arasında tercih yapmıştır.⁹⁹

Biyografik bilgiler aktarması: Biyografisini ele alacağı kişinin ismi telaffuzu zor bir isimse, harf vererek harekelemesini yapmış ve onu başkalarından ayıracak künyesini ve lakabını zikretmiştir.¹⁰⁰ Özellikle sahâbe biyografileri konusunda geniş bilgi veren Sıbt İbnü'l-Acemî, ele aldığı sahâbîyi isimleri aynı olan diğer sahâbîlerden iyice ayırmak için meşhur sahâbîlerle akrabalığını, varsa kendine has bir meziyetini,¹⁰¹ bazen de aynı isimden kaç sahâbînin olduğunu zikretmiştir.¹⁰² Ele aldığı kişi râvî ise cerh ve ta'dil âlimlerinin hakkındaki görüşlerini aktarmış, bazen de hangi hadis kitabının rivayetlerine yer verdiğini, biyografisinin râvîlere dair hangi eserde yer aldığını zikretmiştir.¹⁰³ Rical konusunda âlimlerin yaptığı hatalara dikkat çekmiş ve bu hataları tashih etmeye çalışmıştır.¹⁰⁴ Örneğin: Metinde geçen ve sahâbî olan en-Nehâm Nu'aym b. Abdullah ismi hakkında, bu ismin hadis kitaplarında ve başka kitaplarda da yanlışlıkla Nu'aym b. Nehâm şeklinde zikredildiğini, İbn Seyyidünnâs'ın bu hataya düşmediğini belirtmiş ve Nu'aym b. Abdullah'a, en-Nehâm denmesinin sebebi olarak da Hz. Peygamber'in, "Cennete girdiğimde Nu'aym'ın öksürüğünü iştmiştiim" hadisini aktarmıştır.¹⁰⁵ Sıbt İbnü'l-Acemî *Uyûnü'l-eser*'de ismi geçen şahsiyetlerin biyografilerini büyük oranda vermeye çalıştığı ancak bu konuda fazla tekrara düştüğü görülmektedir.

Sıbt İbnü'l-Acemî'nin takip ettiği yöntemi belirginleştirmek ve eserinin önceki siyer şerhlerinden farkını anlamak için onun metodunu ondan önce siyere dair şerh yazan seleflerinin eserlerinde takip etikleri metodlarla karşılaştırmak gerekmektedir. Sıbt İbnü'l-Acemî'nin eserini kaleme alırken Süheyfî ve Ebû Zer el-Huşenî'nin şerhlerine sıklıkla başvurduğu ve onlardan etkilendiği görülmektedir. Ancak Sıbt İbnü'l-Acemî'nin takip ettiği metodun kendine özgü yanları da bulunmaktadır. Ebû Zer el-Huşenî'nin, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*'de geçen garîb kelimelerin izahıyla ilgilendiği, bunu yaparken de lügat âlimlerinin usulünü takip ettiği görülmektedir. Ancak lügat âlimlerinin yaptığı gibi kelimeleri detaylı olarak açıklamamış, ele aldığı kelimenin aslına karşılık gelen açıklamalar yapmıştır. Huşenî'nin daha çok şiirlerde yer alan kapalı kelimelerin açıklamasıyla ilgilendiği görülmektedir. Sıbt İbnü'l-Acemî ise ele aldığı kelimenin öncelikle okunuşu üzerinde titizlikle durur sonra değişik sözlüklerden ve garîbü'l-hadis kaynaklarından da istifade ederek Huşenî'den daha uzun bir şekilde onları izah eder.¹⁰⁶ *Ravzü'l-ünüf*'ün mukaddimesinde belirtildiği üzere Süheyfî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*'de geçen garîb kelimeleri, kapalı ifadeleri ve belirsiz nesepleri açıklamış; muğlak cümlelerin irabını yapmış, dikkat çekilmesi gereken fikhî konulara işaret etmiş, eksik kalan haberleri tamamlamaya çalışmıştır.¹⁰⁷ Ancak Süheyfî üzerinde çalıştığı metni şerh ederken konuları

⁹⁸ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/429-430; 9: 198.

⁹⁹ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 2/219.

¹⁰⁰ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 6/242.

¹⁰¹ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 5/256; 9/57.

¹⁰² Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 4/373.

¹⁰³ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/212-213.

¹⁰⁴ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 2/200.

¹⁰⁵ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 2/204-205.

¹⁰⁶ Bkz. Ebû Zer Mus'ab b. Ebî Bekr Muhammed b. Mes'ûd el-Huşenî, *el-İmlâü'l-muhtasar fî şerhi garîbî's-siyer*, (Amman: 1991), 1/134; 2/103-104. Krş. Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/226; 5/16, 29.

¹⁰⁷ Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed es-Süheyfî, *er-Ravzü'l-ünüf ve'l-meşru'r-rivâ*, (y.y.: Dâru'l- Kütüb el-Hadisyye, 1967), 1/33.

geniş bir şekilde ele almış ve derin tahlillerde bulunmuştur. Örneğin o, konuyla ilgili ayetleri açıklarken gramer ve belagat konularına değinmiş, Arap dilindeki deyimleri açıklamış, bazen de uzun uzun tarihi olayları aktarmış veya bir müfessir gibi ayetleri tahlil etmiş, inanç konularında bir kalamcı gibi farklı mezheplerin görüşlerini aktarmıştır.¹⁰⁸ Dolayısıyla konudan uzaklaşmıştır. Eserinin bir siyer şerhi olması münasebetiyle siyer olaylarına odaklanması hem üzerine çalıştığı metin hem de okuyucuyu usandırmama açısından daha yararlı olurdu kanaatindeyiz. Sıbt İbnü'l-Acemî'nin de aynı usulü izlemekle birlikte üzerinde çalıştığı metnin daha iyi anlaşılması için okuyucu için gerekli gördüğü faydalı bilgileri de ihmal etmeden ve okuyucuyu usandıracak derecede sözü uzatmadan açıklamalarında orta bir yol tercih ettiği görülmektedir. Netice itibarıyla Sıbt İbnü'l-Acemî'nin eserinde her iki müellifin metodunu mezcettiği görülmekle birlikte garîb kelimelerin izahı ve okunuşu hususunda el-Huşenî'ye nazaran daha titiz davrandığı ve daha kapsamlı açıklamalarda bulunduğu görülmektedir. Konuları açıklarken Süheylî nispeten orta bir yol izlemiş ve siyere dair konulara daha çok odaklanmıştır. Sıbt İbnü'l-Acemî'yi Süheylî'den ayıran en önemli husus hadis tahrirleri üzerinde titizlikle durması, sahâbe ve hadis ricali hakkında doyurucu bilgiler vermesi, hadis istilahlarını açıklaması, siyere dair tartışılan konulara dikkat çekmesi ve okuyucuyu usandırmadan bilgileri özet bir şekilde aktarmasıdır.

2.2. Kaynakları

Sıbt İbnü'l-Acemî geniş bir kaynak yelpazesinden istifade etmiştir. Bu kaynakların tümü üzerinde durmak çalışmanın sınırlarını aşacağından, burada örnek olarak onun değişik alanlardan sıklıkla başvurduğu bazı kaynakların ismi verilmekle yetinilecektir. Sıbt İbnü'l-Acemî eserinde her biri kendi alanında meşhur, güvenilir ve otorite kabul edilen müelliflerin eserlerinden yararlandığı gibi hocalarından şifahî olarak aldığı bilgilerden de istifade etmiştir.¹⁰⁹

Siyer kaynakları: Sıbt İbnü'l-Acemî şerh ettiği *Uyûnü'l-eser*'in kaynaklarının çoğundan yararlanmışır.¹¹⁰ Özellikle *Uyûnü'l-eser*'le karşılaştırmalı olarak İbn Kayyim el-Cevziyye'nin (ö. 751/1350) *Zâdü'l-me'âd*'ı,¹¹¹ el-İrakî'nin siyere dair *Elfiyye*'si¹¹² ve Moğultay b. Kılıç'ın (ö. 762/1361) *el-İşâre ilâ sîreti'l-Mustafâ'sı*¹¹³ bu alanda en çok başvurduğu eserlerdir. Sıbt İbnü'l-Acemî, garîb kelimeleri açıklarken İbn Hişâm (ö. 218/833) ve Ebû Zer el-Huşenî'ye (ö. 604/1207), Süheylî'ye ise her konuda başvurmuştur.¹¹⁴

Hadis ve hadis alanı ile ilgili kaynaklar: Hadis alanında başta *Kütüb-i sitte* olmak üzere, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *el-Müsned*,¹¹⁵ Taberânî'nin (ö. 360/971) *Mu'cemleri* ve bunlar ile ilgili yazılan *Zevâid* türü eserler;¹¹⁶ cerh ve ta'dil alanında: İbn Ebû

¹⁰⁸ Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, 3/146-165, 219.

¹⁰⁹ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrü'n-nibrâs*, 1/432; 8/238; 9/81.

¹¹⁰ *Uyûnü'l-eser*'in kaynakları için bkz. Arslan, *İbn Seyyidinnâs ve 'Uyûnü'l-eser*, 136-239.

¹¹¹ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrü'n-nibrâs*, 5/336, 378; 6/227; 8/213; 9/67.

¹¹² Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrü'n-nibrâs*, 1/134-135, 146; 2/285; 9/24.

¹¹³ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrü'n-nibrâs*, 1/136; 2/345; 4/248; 5/376, 479; 6/359; 8/356.

¹¹⁴ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrü'n-nibrâs*, 1/121, 132, 136, 392; 2/238, 270; 4/304, 372; 5/454-455; 6/147, 270, 415; 8/291; 9/166; 9/87, 135, 183.

¹¹⁵ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrü'n-nibrâs*, 1/164, 237, 387; 8/324; 9/65, 251.

¹¹⁶ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrü'n-nibrâs*, 1/251; 3/297; 8/424; 9/246.

Hâtim er-Râzî'nin (ö. 327/938) *el-Cerh ve't-ta'dîl*, İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) *es-Sikât*,¹¹⁷ İbn Adî'nin (ö. 365/976), *el-Kâmil fî du'afâ'i'r-ricâl*,¹¹⁸ garîbü'l-hadis alanında: Kâdî İyâz'ın (ö. 544/1149), *Meşâriku'l-envâr 'alâ sıhâhi'l-âsâr*,¹¹⁹ İbn Kurkûl'un (ö. 569/1174) *Metâli'u'l-envâr 'alâ sıhâhi'l-âsâr*,¹²⁰ Mecdüddîn İbnü'l-Esîr'in (ö. 606/1210) *en-Nihâye fî garîbi'l-hadîs ve'l-eser*,¹²¹ Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201), *el-Mevzû'at*,¹²² Zehebî'nin *Mîzânü'l-i'tidâl* ve *el-Müştebih fî'r-ricâl*,¹²³ İbnü's-Salâh'ın (ö. 643/1245) *'Ulûmü'l-hadîs*,¹²⁴ hadis şerhlerinden: Nevevî'nin (ö. 676/1277) *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*,¹²⁵ etraf türü eserlerden: el-Mizzî'nin (ö. 742/1341), *Tuhfetü'l-eşraf bi-ma'rifeti'l-etrâf* bu alanda sıklıkla istifade edilen kaynaklarından bazılarıdır.¹²⁶

Tefsir kaynakları: Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) *el-Keşşâf*,¹²⁷ Ebû Heyyân el-Endelüsî'nin (ö. 745/1344), *en-Nehr ihtisâri'l-Bahr*¹²⁸ ve Semîn el-Halebî'nin (ö. 456/1355) *ed-Dürrü'l-masûn fî 'ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn* bu alanda başlıca istifade edilen kaynaklardır.¹²⁹

Tarih ve ensâb kaynakları: Halife b. Hayyât'ın (ö. 240/854-55) *et-Târîh*,¹³⁰ Ezrakî'nin (ö. 250/864) *Ahbâru Mekke*,¹³¹ İbn Abdülber'in (ö. 463/1071) *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*,¹³² Sem'ânî'nin (ö. 562/1166) *el-Ensâb*,¹³³ İbn Asâkir'in (ö. 571/1176) *Târîhu medîneti Dimaşk*,¹³⁴ Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *Telkîhu fühûmi ehli'l-eser fî 'uyûni't-târîh ve's-siyer*,¹³⁵ İbn Hallikân'ın (ö. 681/1282) *Vefeyâtü'l-a'yân*,¹³⁶ İzzüddîn İbnü'l-Esîr'in (ö. 630/1233) *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*¹³⁷ ve Zehebî'nin *Tecrîdü esmâ'i's-sahâbe* bu alanda istifade edilen kaynaklardan bazılarıdır.¹³⁸

¹¹⁷ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/160, 361; 4/269.

¹¹⁸ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 2/9; 4/326; 8/330; 9/261.

¹¹⁹ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 8/212; 9/99.

¹²⁰ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 6/136; 9/101.

¹²¹ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/217, 304; 2/418; 5/289, 465,

¹²² Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 2/419.

¹²³ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 2/314, 451; 5/410; 9/25.

¹²⁴ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/170.

¹²⁵ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 9/124, 149, 248, 254.

¹²⁶ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 9/16, 59, 61, 104.

¹²⁷ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/133.

¹²⁸ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 2/185.

¹²⁹ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/133-134.

¹³⁰ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 5/40.

¹³¹ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 5/60.

¹³² Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/157; 2/432; 6/108; 8/325.

¹³³ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 9/270.

¹³⁴ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 5/60; 8/424.

¹³⁵ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 6/179; 8/480-481; 9/26, 36, 40, 46.

¹³⁶ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 1/206; 8/321.

¹³⁷ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 2/207; 3/183; 6/225; 7/280.

¹³⁸ Sibt İbnü'l-Acemî, *Nûru'n-nibrâs*, 5/207; 6/189; 8/481; 9/194.

Fıkıh kaynakları: İmam Şâfiî'nin (ö. 204/820) *el-Ümm*,¹³⁹ Maverdî'nin (ö. 450/1058) *el-Hâvi'l-kebîr*,¹⁴⁰ Cüveynî'nin (ö. 478/1085) *Nihâyetü'l-matlab fî dirâyeti'l-mezheb*¹⁴¹ ve Nevevî'nin Şâfiî fıkıhına dair çoğu eserinden istifade edilmiştir.¹⁴²

Dil ve edebiyat kaynakları: Cevherî'nin (ö. 400/1009'dan önce) *es-Sihâh*,¹⁴³ Sâgânî'nin (ö. 650/1252) *et-Tekmile ve'z-zeyl ve's-sıla li-kitâbi Tâci'l-luga*,¹⁴⁴ Nevevî'nin *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lugât*¹⁴⁵ ve el-Fîrûzâbâdî'nin *el-Kâmûsü'l-muhît* bu alanda başlıca istifade edilen kaynaklardır.¹⁴⁶

Diğer kaynaklar: İbn Düreyd'in (ö. 321/933) *el-Vişâh*'i¹⁴⁷ ve Zemaşerî'nin (ö. 538/1144) *Müştebihü'l-esâmî*: Adından da anlaşılacağı üzere Zemaşerî'nin bu eseri, isimleri birbirine benzeyen kişileri ele almaktadır. Sıbt İbnü'l-Acemî, bir sahâbînin nesebi hakkında bilgi verirken bu eserin ismini sarahaten zikretmiştir.¹⁴⁸ Ancak ulaşabildiğimiz diğer kaynaklarda Zemaşerî'ye ait bu eserin günümüze ulaşip ulaşmadığını tespit edemedik. Ayrıca Tasavvuf alanında meşhur olan Sühreverdî'nin (ö. 632/1234) *'Avârifü'l-ma'ârif*'i,¹⁴⁹ İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *Medâricü's-sâlikîn*'i¹⁵⁰ ve Kurtubî'nin (ö. 671/1273) ahiret hayatı hakkındaki *et-Tezkire fî ahvâlî'l-mevtâ ve'l-âhire*'si *Nûrû'n-nibrâs*'da istifade edilen diğer kaynaklardan bazılarıdır.¹⁵¹

Sonuç

Sıbt İbnü'l-Acemî, siyasi açıdan çalkantılı bir dönemde yaşamasına rağmen bu siyasi çalkantıların şahsiyeti üzerinde bir etkisi görülmemektedir. Zira o sultan ve idarecilerden uzak durmuş ve teklif edilen resmi görevleri kabul etmemiştir. Sıbt İbnü'l-Acemî hadis, rical ve siyer alanlarında ekseriyeti hâşiye, ta'lik ve şerh türünde eserler kaleme almıştır. Fakat ne yazık ki kaynaklarda kendisine nisbet edilen birçok eserin günümüze ulaşip ulaşmadığı tespit edilememiştir. Ulaşanların bir kısmı da halen tahkik edilmeyi beklemektedir. Ümit ediyoruz ki bu mütevazı çalışmamız araştırmacıların dikkatini onlara çevirecektir. Çalışmamızda Sıbt İbnü'l-Acemî'ye yanlışlıkla nisbet edilen eserler tesbit edilmiştir. Günümüze ulaşan eserleri onun ilimdeki otoritesine delalet etmekte ve günümüzde de bu eserlerden istifade edilmektedir.

Sıbt İbnü'l-Acemî, kaynaklarda haklı olarak hadis hâfızı olarak zikredilmektedir. Ancak yazdığı eserlerden de açıkça anlaşılacağı üzere Sıbt İbnü'l-Acemî'nin, tarih alanında da geniş bir birikime sahip olduğu görülmektedir. Özellikle rical konusunda yazdığı eserler

¹³⁹ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 6/258; 9/260.

¹⁴⁰ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 8/66.

¹⁴¹ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 8/209.

¹⁴² Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 9/91.

¹⁴³ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 1/11, 13, 98; 2/55; 4/106; 5/227.

¹⁴⁴ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 1/434; 9/133.

¹⁴⁵ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 9/59, 248.

¹⁴⁶ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 1/136; 2/26; 3/346; 8/284.

¹⁴⁷ Şairlerin lakaplarına dair olan eserin küçük bir bölümü İspanya'da Escorial Library'de kayıtlıdır (nr. 1895). Nasuhi Ünal Karaarslan, "İbn Düreyd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/416-419. Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*'da Ebû Cehil hakkında bilgi verirken bu kaynaktan istifade etmiştir, (2/241).

¹⁴⁸ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 6/246.

¹⁴⁹ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 9/73.

¹⁵⁰ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 9/151.

¹⁵¹ Sıbt İbnü'l-Acemî, *Nûrû'n-nibrâs*, 5/260.

ve *Nûrû'n-nibrâs'* da siyer yazıcılığına dair yaptığı uyarılar, siyer olayları ve sahâbe hakkında verdiği bilgiler ve yaptığı yorumlar bu durumu desteklemektedir. Hadis ve siyer alanında yazdığı şerhler ve haşiyeler, bu alanda çalışma yapmak isteyenlerin istigna edemeyeceği önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Sıbt İbnü'l-Acemî kendisinden önceki siyer şârihlerinden istifade etmiş, onların üslubunu eserinde mezcetmiştir. Eserinde takip ettiği üslubun en belirgin özelliği, metinde ismi geçen kişilerin isim, lakap ve künyelerinin doğru okunuşuna ehemmiyet vermesi, hadis tahrirleri üzerinde titizlikle durması, sahâbe ve hadis ricali hakkında doyurucu bilgiler vermesi, hadis istilahlarını açıklaması, siyere dair tartışılan konulara dikkat çekmesi ve okuyucuyu usandırmadan zengin kaynaklardan özet bilgiler aktarmasıdır.

Sıbt İbnü'l-Acemî *Nûrû'n-nibrâs'* da ilmî birikimini mükemmel bir şekilde kullanmış öyle ki, üzerinde çalıştığı metnin anlaşılması için neredeyse başka bir kaynağa başvurmaya ihtiyaç bırakmamıştır. İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-eser'* de siyer olaylarını hadislerle desteklerken Sıbt İbnü'l-Acemî, bu hadislerin asli kaynaklarını tespit etmiş ve senedleri üzerinde değerlendirmede bulunmuştur.

Sıbt İbnü'l-Acemî'nin siyer ve hadis alanıyla ilgili yaptığı açıklamalar *Nûrû'n-nibrâs'* içerik bakımından zenginleştirmiş, eser bu zengin ve seçkin muhtevasıyla daha sonra yazılan eserlere kaynaklık etmiştir.

Kaynakça

- Arslan, Abdurrahim. *İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334) ve Uyûnü'l-eser Adlı Eseri*. İstanbul: Siyer Yayınları 2019.
- Âşûr, Saîd Abdülfettâh. *el-Müctemau'l-Mısri fî asri selâtîn el-Memâlik*. Kâhire: Dâru'n-Nehdati'l-'Arabiyye, 1992.
- Ayaz, Fatih Yahya. *Memlükler (1250-1517)*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.
- Bikâî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hirbevî. *Unvânü'z-zaman bî terâcümi's-şüyuh ve'l-ekrân*. 5 Cilt. Kâhire: Matbaatü Dâru'l-Kütüb ve'l-Vesâik el-Kavmiyye, 2001.
- Çubukçu, Asri. "Ferec". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/370-371. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Halebî, Ebü'l-Ferec Nûrüddîn Alî b. Bürhâniddîn İbrâhîm b. Ahmed. *İnsânü'l-uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn* thk. Ahmed T'ame el-Halebî. 3 Cilt. Beyrut: Dâr el-Ma'rifet, 2012.
- Hatipoğlu, İbrahim. "Sıbt İbnü'l-Acemî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/85-87. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Huşenî, Ebû Zer Mus'ab b. Ebî Bekr Muhammed b. Mes'ûd. *el-İmlâü'l-muhtasar fî şerhi garîbi's-siyer*. thk. Abdülkerîm Halîfe. 2 Cilt. Amman: 1991.
- İbn Fehd Necmüddîn, Ebü'l-Kâsım Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Muhammed el-Hâşimî el-Mekkî, *Mu'cemü's-şüyuh*, Riyad: Dârü'l-Yemâme, 1982.
- İbn Fehd Necmüddîn, Ebü'l-Kâsım Ömer b. Muhammed b. Muhammed el-Hâşimî el-Mekkî. *İthâfü'l-verâ bi-ahbâri Ümmi'l-kurâ*. 5 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2005.
- İbn Fehd Takıyyüddîn, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Necm b. Muhammed b. Fehd el-Hâşimî el-Mekkî. *Lahzü'l-elhâz bî Zeylî Tezkireti'l-huffâz li'z-Zehbî*. Dimaşk: Matbaatü'Teyvik, 1347.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî. *ed-Dürerü'l-kâmine fî 'ayani'l-mieti's-sâmine*. Heyderabâd: Meclis Dairetü'l Osmaniye, 1972.
- Kandemir, M. Yaşar, "es-Sünen", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/143-145. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Kandemir, M. Yaşar. "İbn Hacer el-Askalânî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/514-531. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

- Karaarslan, Nasuhi Ünal. "İbn Düreyd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/416-419. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Muhammed Şu'aybüddîn Reşid Ahmed. *et-Telkîh li-fehmi kâri'i's-Sahîh dirâse ve tahkik*. Mekke: Câmî'atü Ümmü'l-Kurâ. Külliyyetü'd-Da'va ve Usûlluddîn, Yüksek lisans Tezi, 2014.
- Mürşid Âlim b. Müfizu'r-Rahmân b. İsmâîl. *Kitâbu Nûru'n-nibrâs alâ sîreti İbn Seyyidinnâs*. Mekke: Câmî'atü Ümmü'l-Kurâ. Külliyyetü'd- Da'va ve Usûlluddîn, Doktora Tezi, 2003.
- Öngül, Ali. "Ebû Zer el-Halebî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/269. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Sakkâr, Sâmî. "İbn Fehd Necmeddîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/487-489. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdirrahman. *el-Cevâhir ve'd-dürer fî tercemeti Şeyhi'l-İslâm İbn Hacer*. Beyrut: Dâru İbni Hazm, 1999.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman. *ed-Dav'u'l-lâmi' li-ehli'l-karni't-tâsi'*. 12 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Mektebeti'l-Hayat, ts.
- Sıbt İbnü'l-Acemî, İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî. *el-Keşfü'l-hasîs 'ammen rumiye bi-vaz'î'l-hadîs*. thk. Subhî es-Sâmmerrâî, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1987.
- Sıbt İbnü'l-Acemî, İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî. *Tezkiretü't-tâlibi'l-mu'Allem li-men (bi-men) yükâlû innehû muhadram*. Delhi: Dâru'l-İlmiyye, 1986.
- Sıbt İbnü'l-Acemî, İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî. *Nihâyetü's-sûl fî ruvâti's-sitteti'l-usûl*. 3 Cilt. Mekke: Câmî'atü Ümmü'l-Kurâ, 2002.
- Sıbt İbnü'l-Acemî, İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî. *et-Tebyîn li esmâ'il-müdelisîn*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1986.
- Sıbt İbnü'l-Acemî, İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl et-Trâblusî el-Halebî. *Nûru'n-nibrâs 'alâ Sîreti İbn Seyyidinnâs*. 9 Cilt. Dımaşk: Dârü'n-Nevâdir, 2014.
- Süheylî, Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed. *er-Ravzü'l-ünûf ve'l-meşr'u'r-rivâ*. 7 Cilt. thk. Abdurrahman el-Vekil, y.y.: Dâru'l- Kütüb el-Hadisyye, 1967.
- Süyûtî, Celaladdin Abdurahman b. Ebû Bekir. *Zeylû tabakâtü'l-huffâz li'z-Zehebî*. Dımaşk: Matbaatü'Teyvik, 1347.
- Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî. *Subulü'l-hudâ ve'r-reşâd fi sîreti hayri'l-ibâd*. 12 Cilt. thk. Abdülaziz Abdülhak Hilmi, Kahire: Cumhuriyetü Mısır el-Arabiyye Vezâretü'l- Evkâf, 1997.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî es-San'ânî el-Yemenî. *el-Bedrüt-tâli' bi mehâsini min b'adi'l-karni's-sâbi'*. 2. Cilt. Kahire: Metbaatü's-Se'âde, 1929.
- Tabbâh, Muhammed Râgıb et-Tabbâh el-Halebî. *İ'lâmü'n-nübelâ bi-târîhi Halebe-ş-şehbâ*. 8 Cilt. Halep: Dâru'l-Kalem el-Arabî 1989).
- Yıldız, Güllü. *Siyer Yazıcılığında Şerh-Hâşiye Geleneği ve Moğultay b. Kılıç'ın (762/1361) ez-Zehrü'l-bâsim Adlı Eseri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî. *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivâye fi'l-Kütübi's-sitte*. 3 Cilt. nşr. Muhammed Avvâme - Ahmed Muhammed Nemir Hatîb (Sıbt İbnü'l-Acemî'nin hâşiyesi ile birlikte). Cide: Müessetü 'Ulûmi'l-Kur'ân, 1992).
- Zürkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî. *Şerhu'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1996.